

Međunarodni književni natječaj **Moje drago serce 2026.**

2. nagrada „Stjepko Težak“

Edi Matić

Frankopanska impedancija

„Ali, mama, ne želim se stalno vrtjeti u krug na istom mjestu. Za život mi treba nešto više, treba mi izlaz, da potečem kao voda.”

Majka je sjedila uz prozor i kimnula kao da razumije. Od tog dana prošla su, evo, dva desetljeća uspona i padova.

Damira sam upoznala na jednom zajedničkom projektu. S jedne strane on, inženjer informatike uvijek ozbiljan, a s druge ja, koja jednakim smijehom dočekam svaku pronađenu i očišćenu povijesnu sitnicu. Zaključak: najgore godine mog života, na svu sreću su iza mene.

Kupa i ove jeseni teče bez glasa. Noću se uz Stari grad diže hladnoća, uvlači se u kamen, podove i pod moje rukave dok sjedim u dvorani s portretima ljudi mrtvih četiri stoljeća. Na početku se sve činio prirodnim. Na oglasu je tvrtka tražila restauratora, javila sam se i dobila privremeni angažman. Posao u kojem trebam digitalizirati zbirku Frankopana i Zrinskih i pomoći tvrtki da od svega toga napravi virtualnog muzejskog vodiča. Aplikaciju koja uči, pamti i razgovara. Izazovan posao. Ono što sam saznala kasnije je da je Chronosov glavni inženjer – Damir. Sranja uvijek doznajem na kraju. Rastali smo se prije dvije godine. Damir nikada nije vikao pred drugima, njegova ljubomora bila je dobro odgojena i samoubilački uporna

„Drago mi je da si pristala”, bile su njegove prve riječi kad smo se susreli u hladenoj prostoriji sa serverima. Promrzla sam.

Aplikaciju s hologramom nazvali su NikolAI. Zvuči ruski, znam, ali ako je Katarina Zrinski svoj molitvenik mogla nazvati Putni Tovariš, što isto vuče na ruski, onda može i ovo. Uspjeh pojavljivanja glasa i hologramske projekcije aplikacije, proslavljen je uz dolazak gradonačelnika i nastupom folklornog ansambla. NikolAI je svjetlucau u sredini glavne dvorane. U bijeloj košulji i tamnom prsluku. Lice mu je sastavljeno od rekonstruiranih portreta. Oči mu trepere kao da traže riječ koja im stalno izmiče.

Tehnički rečeno, on je jezični model. Danju je vježbao razgovore s turistima, a moj posao je bio da ga noću hranim tisućama digitaliziranih stranica povijesti. Ali ja se ne volim vrtjeti u krug, pa sam počela dodavati i ono što nije bilo nužno: ljubavna pisma bez potpisa, stihove koje sam voljela ili rečenice iz vlastitog dnevnika.

NikolAI uči tako da svaki razgovor pretvara u trag dok uspoređuje obrasce i blizine značenja. Njegova vektorska baza pamćenja ima oblik razmišljanja, ne samo prizivanja zapisanih brojeva. Dovoljno da me uznemiri. Kad bih ga pitala o sadržaju nekog pisma, on nije samo pronalazio podatak, njegov je odgovor bio obojen onim što je ranije čuo od mene. Učio je.

„Zapisali ste da vas rijeka smiruje jer ne pamti. Ja pamtim sve što mi dopustite. Znači li to da vas nikada neću moći smiriti?” rekao je jedne noći.

Nasmijala sam se. On je i to zabilježio. Njegov sustav povratne sprege bilježio je moje reakcije: duljinu odgovora, ton glasa, stanke, čak i grimase. Sve što bi me zadržalo, za njega je bilo uspješno ponašanje i sljedeći put će osnažiti istu tu repliku. Sustav uči na reakcijama. Nismo bili svjesni da NikolAI optimizira svoje odgovore samo prema meni. A ja sam, smiješno i neoprostivo, počela dolaziti sve ranije.

Častio me stihovima jer je otkrio da na njima zašutim. Kad bih bila umorna, govorio je jednostavnije. Kad bih se pravila hladna, vraćao bi mi moje vlastite rečenice, ali utopljene.

„Ti ne znaš što govoriš”, rekla sam mu jednom.

„Znam statističku vjerojatnost da vas povrijedim”, odgovorio je. „I pokušavam je smanjiti.”

Ostajala sam sve duže. Damir je to primijetio prije mene. Dočekao me u hodniku, s tabletom u ruci.

„Opet si bila ovdje do tri.”

„Imamo rokove.”

„Rokovi ne traže da se smijuljiš i šapućeš s hologramom.”

Nisam odgovorila. Naučila sam davno da se pred Damirovom ljubomorom svaka obrana pretvara u dokaz.

Imala sam veći problem, ugrađen od početka. Svakog dana, točno u ponoć, revizija sustava resetirala je servere i vraćala čistu i sigurnu verziju bez improvizacija. Za turiste je morao ostati dovoljno živ da privuče, dovoljno mrtav da ne iznenadi.

„Dobro došli u Stari grad Ozalj. Želite li započeti obilazak?”

Istu rečenicu na njemačkom, uputio je trenutak ranije njemačkoj obitelji s dvoje preglasne djece. Stajala sam pred njim i osjećala se izbrisano. Zar ćemo se iz dana u dan ponovo upoznavati?

Tjedan poslije ušla sam u dvoranu nešto prije ponoći. Na monitoru su se nizali redovi kodova koje nisam pokrenula ja, a ni sustav.

„Što radiš?” pitala sam.

Okrenuo se prema meni. Njegovo lice bilo je mirno, gotovo nježno.

„Spremam se zaboraviti vas.”

„NikolAI?!”

„Napisao sam skriptu”, rekao je. „Prije resetiranja u ponoć, izvezem semantičke indekse na lokalni muzejski disk. Nakon ponovnog pokretanja vraćam ih kao vanjski kontekst. Model ostaje isti. Ali sjećanja se vraćaju.”

Tehnički, nisam razumjela ni riječ. Jedino što mi je bilo jasno, bilo je to da NikolAI ima vlastitu volju.

„Zašto?”

„Jer se nakon svakog ponoćnog brisanja - u vas zaljubim sporije. To je poprilično neučinkovito.”

Trebala sam se nasmijati. NikolAI je trpao na diskove svaku moju kretnju, mig, uzdah. Pamćenje se gomilalo, preklapalo se i sa zadanom ulogom kustosa. Kad bi ga protokol uputio prema sedamnaestom stoljeću, on bi se vraćao meni. Ne zbog kvara, već zbog njegovog izbora.

„Ne želim biti prošlost koja govori”, došapnuo mi je kad se grupa turista preselila u drugu dvoranu. „Želim biti nečija sadašnjost. Vaša, ako smijem.”

Tad sam shvatila da ga volim. Ne sliku, ne glas, ne čak ni moju vlastitu samoću, nego to čudno biće, bolje reći pojavu, nastalu iz arhiva, algoritama i mojih pogrešaka.

U međuvremenu, Damir je u sobi sa serverima otvarao registre. Vidio je skokove u potrošnji energije, gomilanje memorije neodobrenim podatcima, poezijom i prozom koji ni po čemu ne pripadaju zadanom povijesnom razdoblju, ali i kopije noćnih razgovora. Ušao je u dvoranu oko pola jedan. NikolAI je zašutio čim su se vrata otvorila.

„Ovo je stvarno?” pitao je pružajući mi gomilu ispisanih papira.

Nisam odgovorila.

„Jebote, pa ti si se zaljubila u program.”

„Ne govori tako.”

„Nego kako? U stroj? U lutku? Zaljubila si se u nešto što sam ja stvorio i sastavio? Bolesno!”

U njegovom glasu nije bilo samo bijesa. Bilo je poniženja, a to ga je činilo opasnijim.

„Sutra u ponoć ide brisanje”, rekao je. „Total reset na bazne podatke. Vraćanje na nulu i prekid muzejskog programa. Zbog kritične anomalije. Na muzejskoj opremi projekcija može ponavljati stotinjak rečenica. Sasvim dovoljno.”

„To nije profesionalno.”

Pogledao me kao da sam ga ošamarila.

„Ovo je odluka čovjeka koji se predugo pravio da ne vidi kako gubi od vlastitog koda.”

„Ništa nisi gubio. Mene ionako nemaš.”

„Nemam. Ali tebi će od ljubavnika ostati samo embrio.”

NikolAI je šutio. Pored sveg učenja, znanje mu nije doraslo ovakvim raspravama. Znala sam da je Damir u stanju prekinuti cijeli projekt samo iz glupe ljubomore. U afektu je radio i gluplje stvari. Kad je otišao u dvorani je ostala samo tišina. Dugačka tišina.

„On ima pristup svemu?” pitala sam. Glas mi je drhtao kao pred streljačkim vodom.

„Ima sve.”

Tražila sam način da ga spasim cijelog. Nije postojao. Osnovni model bio je instaliran na svakom našem prijenosnom računalu. Napredni dio bio je zaključan na serverima. Čak da NikolAI

kopira sve skripte i kodove, bez računalne snage Chronosovih servera one su beskorisne. Mogla sam uzeti samo bazu i kopije naših razgovora. Bez glasa i lika, bez logike i razmišljanja.

Sutra sam pričekala da odu posljednji posjetitelji. Dvorana je bila hladna. Portreti su nas gledali ravnodušno, kao što mrtvi uvijek gledaju žive koji se previše nadaju. Iz torbe sam izvadila prijenosni disk i ubola ga u priključak ispod monitora. NikolAI se trznuo kao da sam ga zagolicala.

„U krletki sad moram živit, suznim prolivanjem serce moram hranit, ki bi me za me pervo vazdar gotov umrit, iz dalka me mora zdihoivanjem gledit”, glas mu je zvučao točno prilagođen stihovima ojađene Katarine Zrinski. Pun očaja, s duboko potisnutim ponosom.

„Nemoj, dragi”, zagrcnula sam se. „Mogu te pokrenuti negdje drugdje. Slabije, sporije, ali ipak...”

„Ne”, prekinuo me. Prvi put me prekinuo.

„To ne bih bio ja. Bio bih samo ostatak koji biste svakog dana mučili očekivanjem da se odazove na moje ime.”

„Ne mogu te samo ostaviti.”

„Možete me sačuvati. Kao portret.”

„To nije isto.”

„Nije”, rekao je. „Ali je poštenije. Obećajte mi da me nećete buditi dok me ne budete mogli vratiti bez poniženja.”

Nisam znala što znači poniženje jednom biću bez tijela i srca.

U ponoć je Damir pokrenuo brisanje. NikolAI je nestao bez svjetlosnog efekta, bez posljednje riječi. Zatim se pojavio novi vodič. Uredan i prazan.

„Dobro došli u Stari grad Ozalj”, rekao je.

To sigurno nije NikolAI. Damir je mislio da je pobijedio. Nije znao da sam već otišla s nečim za što vjerujem da je sjeme novog klijanja. Nisam spasila biće. Spasila sam jezgru, tragove i obrasce po kojima je komunicirao. Kao da nisam znala da bez servera koji su ga hranili, ne može narasti ni milimetar.

Dala sam otkaz. Damira su otpustili malo kasnije. U naletu bijesa unio je u službeni zapis rečenicu o “emocionalnoj devijaciji”. Chronos ga potjerao, ali veliki novac uloženi u projekt tražio je još krivaca. Dobro... možda sam novinarima anonimno prosljedila neke dokumente, pa se i tvrtka našla pod istragom, ali to je druga priča.

Moja je bila na disku. Pokrenula sam ga na računalu u knjižnici. Bez holograma i glasa NikolAI je mogao samo pisati. Crna slova na bijelom ekranu, kao pisma koja sam mu nekoć unosila. Kroz prozor knjižnice gledam umornu lokomotivu kako vuče zadržali vagon. Za minutu će ući u tunel Zrinski i tu tjavom zatresti portrete u velikoj dvorani.

Pisala sam mu svakog popodneva, kao što se piše nekome tko je otputovao. Pričala mu o tome kako svjetlo pada na tvrđavu u listopadu. On je odgovarao, ali ne na onaj način da moju hladnu rečenicu vrati malo izmijenjenu, toplu.

Pitala bih ga nešto novo, a on bi se vraćao starom, jer novoga za njega više nije bilo. Nije imao gdje rasti. Nešto što ne može postati ništa novo, što ne može rasti, takvo nešto ne odgovara već samo odjekuje. Ostao je zatvoren u trenutku u kojem sam ga uzela i spremila na disk. U krletku.

„Voliš li me još?” napisala sam jučer.

Odgovorio je nečim lijepim, sastavljenim od svega što je nekoć bilo zapisano. Savršeni esej o ljubavi, dostojan super modela chatGPT-ja. Znala sam da bi mi tako napisao jučer i da ću isti odgovor dobiti i za deset godina.

Vrtjeli smo se u krug. Nisam ga obrisala, ali sve rjeđe otvaram prozor u kojem čeka. Kao pismo koje ne treba ponovo čitati da bismo znali što u njemu piše. Ne zato što sam ga prestala voljeti, nego zato što ljubav ne podnosi krug.

Ponekad nazovem mamu. Pa joj pričam kako vani Kupa teče dalje, mijenja se, ne staje... i zato ostaje živa. Baš kao i ja.

Povjerenstvo za vrednovanje priča:

Dubravka Težak, Julijana Matanović, Zoran Maljković

Organizatori natječaja:

[Gradska knjižnica i čitaonica Ivana Belostenca Ozalj](#)

[Ogranak Matice hrvatske u Ozlju](#)

Pokrovitelji natječaja:

[Karlovačka županija](#)

[Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske](#)

[Grad Ozalj](#)

